

— אמר: אם הגדילו אינם יכולים למחות, דאם כן — שיכולים הם למחות — מה כח בית דין יפה?!

ומקשינן: ומי אית ליה לרב נחמן [וכי אטו סובר הוא]: מה כח בית דין יפה?!

והתנן: שום [גביית נכסי לוח למלוה נקראת "שומא"]⁽¹²⁾ הדיינים, שכאשר העריכו את הנכסים שהגבו למלוה, פיהתו מערכם שתות [או יותר] והפסיד הלוח, או הותירו שתות [או יותר] על ערך הנכסים, והפסיד המלוה, הרי מכרן בטל, אבל אם טעו פחות משתות לכאן או לכאן, הרי שומתן קיימת.

רבן שמעון בן נמליאל אומר: אפילו טעו בשתות ויותר לכאן או לכאן, הרי מכרן קיים, שאם כן — כדעת האומר: מכרן בטל — מה כח בית דין יפה?!

והרי אמר רב הונא בר חיננא אמר רב נחמן: הלכה כדברי חכמים, שאינם סוברים: "אם כן מה כח בית דין יפה", ותיקשי מדברי רב נחמן עצמו, שאמר: "אם כן מה כח בית דין יפה"?!?

ומשנינן: לא קשיא

ב-ב — הא — דסבירא ליה לרב נחמן כחכמים שאין אומרים "אם כן מה כח בית דין יפה" — היינו דוקא דטעו בית הדין, וכמחלוקת חכמים ורשב"ג העוסקת בטעות של בית הדין בהערכת הנכסים.

הא — דאמר רב נחמן: הגדילו היתומים אין הם יכולים למחות בחלוקת האפוטרופסים, ומשום ש"אם כן מה כח בית דין יפה" — היינו דוקא בכגון דלא טעו האפוטרופסים שנתמנו על ידי בית הדין.⁽¹⁾

ומקשינן: אי דלא טעו האפוטרופסים, מאי הוא זה שאמר שמואל: "הגדילו יכולים למחות", והרי במה יש להם למחות?!

ומשנינן: יכולים למחות ברוחות, שאם לא נוח ליתום הקרקע שניתנה לו ברוח פלונית, וכגון שעדיפה לו קרקע אחרת שהיא סמוכה לשאר שדותיו, כי אז יכול הוא — לדעת שמואל — לבטל את החלוקה, ולדרוש חלוקה מחדש; ועל מחאה זו נחלק רבי נחמן, וסובר: "אם כן מה כח בית דין יפה" היות ואין כאן טעות.

אמר רב נחמן:

האחים שחלקו את ירושת אביהם וטעו בהערכת הנכסים ונתאנה האחד, הרי הן בדין אונאה כלקוחות שהונו או נתאנו, וכך הוא דינם:

אונאת פחות משתות, נקנה מקח החלוקה קיימת, משום שעד שתות מוחלים האנשים.

אונאת יתר על שתות, בטל מקח, בטלה החלוקה, וישובו ויחלקו מחדש.

לחלוק.

1. כתבו התוספות, שיכולה היתה הגמרא לפרש שטעו, אלא שטעו בפחות משתות, ובאופן זה לא היתה הגמרא צריכה לומר שיכולים למחות ברוחות.

12. כתב רש"י, ששמו נכסי לוח למלוה שלא בפני לוח, או שלא מדעתו, משום דלא הוה ציית דינא.

שתות, מכרן בטל; ואילו רבן שמעון בן גמליאל אומר: מכרן קיים, וסובר רבא שהלכה כדברי רבן שמעון בן גמליאל.⁽³⁾

ועוד אמר רבא: הא דאמרת בחלוקת יורשין: שתות קנה, ומחזיר אונאה, לא אמרן אלא במטלטלי ומשום שבהם נאמרה פרשת אונאה, וכמו שנאמר [ויקרא כה יד]: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, אל תונו איש את אחיו", ומלשון "מיד עמיתך" יש ללמוד, שהכתוב מדבר במטלטלין שהם דבר הנקנה מיד ליד.

אבל במקרקעי: "אין אונאה לקרקעות", וממתיימת החלוקה ואין מחזירים את האונאה.⁽⁴⁾

ומיהו, במקרקעי לא אמרן שאין להן אונאה, אלא דפלוג בעילויא [חלקו לפי שומא וערך של הקרקעות], ונטל זה חלק גדול ברעה כנגד מה שנטל חבריו חלק קטן ברעה —

אבל פלוג במשחתא [חלקו לפי מידה] ונטל כל אחד בין ברעה ובין ביפה — לא, אלא אפילו פחות משות בטלה החלוקה!

וכדרכה! דאמר רבה:

כל דבר שבמדה ושכמשקל, אפילו פחות מכדי אונאה, נמי חוזר, ומשום שבטעות של

אונאת שתות, קנה, החלוקה קיימת, ומחזיר לאחיו את האונאה.

אמר רבא:

הא דאמרת בחלוקת יורשין: פחות משותות נקנה מקח, לא אמרן אלא דלא שויה שליח, כלומר: שלא עשה האחד את החלוקה בשליחותו של אחיו, אלא חלקו שניהם כאחד.

אבל שויה שליח, כלומר שחלק האחד בשליחות אחיו, כי אז בטלה החלוקה, כי מצי אמר המשלח לשלוחו: "לתקוני שדרתיך ולא לעוותי" [לתקן שלחתיך ולא לעותני].

והא דאמרת בחלוקת יורשין: יתר משותות בטל מקח, לא אמרן אלא, דלא אמר: ניפליגן בשומא דבי דינא, כלומר שלא הסכימו ביניהם שתהא החלוקה והערכת הנכסים תקיפה כאילו⁽²⁾ היתה על ידי בית דין, אבל אמר: ניפלוג בשומא דבי דינא, כלומר: אבל הסכימו ביניהם לעשות את החלוקה שתהיה כאילו נעשתה בשלשה שהן בית דין, כי אז מכרן קיים, כדין בית דין, שאף אם טעו מעשיהם קיימים, שאם לא כן מה כח בית דין יפה, וכדתנן:

שום הדיינים שפחתו שתות, או הותירו

במטלטלי" שהחילוק בין מטלטלי לקרקעות אינו אלא בשותות, אבל ביותר משותות, אף בקרעות בטל מקח; ותמהו על זה, שהרי בבבא מציעא קח א מבואר שאפילו ביותר משותות אין אונאה לקרקעות.

וראה ב"עצמות יוסף" שחילק את שיטות הראשונים לארבע דעות:

2. ראה לשון רש"י, וראה הגהת הרש"ש בדבריו.

3. שלא כדעת רב נחמן לעיל, הסובר שהלכה כחכמים.

4. א. דקדוק התוספות מלשון הגמרא: "הא דאמרת שתות קנה ומחזיר אונאה לא אמרן אלא